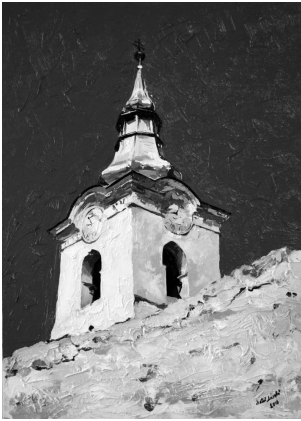

FODOR JÁNOS

BERNÁDY GYÖRGY, A „SZÉKELY FŐVÁROS” ÉS A SZÉKELYEK

Bernády számára a székely identitás kérdésköre gyakorta csupán politikai eszköz volt, egy olyan eszköz, amelyet sem származása, sem politikai szocializációja révén nem érezhetett teljesen a magáénak. Több évtizedes marosvásárhelyi tapasztalata viszont megtanította ennek jó érzékkel való használatára

Bernády György 1864. április 10-én született a Szolnok-Doboka vármegyei Bethlen községben (a mai Beszterce-Naszód megyében), egy orvos és gyógyszerész felmenőkkel rendelkező család sarjaként. Gyermekkori környezetére később így emlékezett: „Az erdélyi részek szülőtte vagyok: gyermekéveim egy részét a Szolnok-Doboka vármegye egyes ajkú községében, a románság lakta Naszód közelében fekvő Bethlenben, másik részét a példásan szervezett, munkás és józan erdélyrészi szászság északi metropolisában, Beszterczen töltöttem. Onnan kerültem a Székelyföld fővárosába, Marosvásárhelyre.” Szülőfalujában – minden bizonnyal – találkozott a román nyelvvel, de gyaníthatóan ekkor még nem beszélte azt. Édesapja jól menő családi gyógyszerterát működtetett ott, egy nagyobb városba való költözés lehetőségeit fontolgatva. Előbb Kolozsváron próbálkozott, majd Marosvásárhely mellett döntött.

Bernády Györgyöt apja a nagy múltú marosvásárhelyi Református Kollégiumba íratta be. A további életpálya és fejlődéstörténet szempontjából fontos kiemelni a Református Kollégiumban szerzett tapasztalatokat, ugyanis az ott uralkodó protestáns és nemzeti szellemiség, a székelység történetének ismerete a további években is meghatározta Bernády egyéniségét. A '48-as eszmék iránti tisztelet, beleértve a Kosuth-kultuszt, amit később a városban meghonosított, mind ennek az intézménynek a hatásá-

ből fakadt. Politikai habitusának későbbi alakulása során viszont mindezzel szakítani fog. Emellett érdemes kiemelni az elemi tanulmányai során tapasztalt német hatást, amely írásait, beszédstílusát alapvetően meghatározta. Politikai szerepvállalásának első éveiben a székely identitás kérdése még nem volt jelen diskurzusaiban, inkább polgármestersége idején kezdett hangsúlyosan érvényesülni.

Ez részben annak is köszönhető, hogy felsőfokú tanulmányait Kolozsváron és Budapesten végezte. Tanulmányai befejeztével a gyógyszerértári teendők – a jelek szerint – nem köthették le túlságosan a figyelmét, egyre fokozódott viszont az érdeklődése a közügyek iránt. Politikai karrierje építését várospolitikai szinten kezdte: tagja volt a törvényhatóság több szakbizottságának, valamint számos városi együletnek, majd a következő nagyobb lépést 1896-ban az országgyűlési képviselővé választása jelentette, e megbízatásáról viszont 1901 januárjában lemondott. Ekkor már megkapta Marosvásárhely főispánjától városi rendőr-főkapitányi kinevezését. Bernády valójában nem tekintett a főkapitányságára mint komoly karrierlehetőségre, számára ez csupán ugródeszkának számított a polgármesteri szék megszerzéséhez.

Polgármesteri tisztségét 1902-től 1912 decemberéig töltötte be, amelyről azt követően mondott le, hogy kinevezték Marosvásárhely város főispánjává. A székely identitás fontosságának hangsúlyozása már a polgármesteri programbeszédében megjelent. Szerette Marosvásárhelyt „Székelyföld fővárosaként” emlegetni, továbbá beszédének a törvényhatósági tagokhoz szóló fordulatában azt sugallta, hogy a feladatok vállalása és megoldása „hazánk és a székelység érdekében” történjen.² Ez részben annak is köszönhető, hogy éppen ebben az időszakban a kormányzati kommunikációban is megjelent a „székely kérdés”, a figyelmeztetés Székelyföld fokozatos lemaradására, gazdasági-társadalmi és értékválságára, illetve felmerült egy tetemes állami segítség, az ún. „székely akció” szükségességének gondolata. A kérdés népszerűsítésére a fővárosban és más településeken, a publicisztikai figyelemfelkeltésen túl egyesületek, társaságok jöttek létre, melyek közül kiemelkedik az 1899 októberében megalakult Marosvásárhelyi Székely Társaság. Ennek elnöke 1907-ig Körmöcsy József, utána Deák Lajos, titkárai Máthé József, Szentgyörgyi Dénes voltak, a helyi kulturális és politikai élet jeles szereplői. A társaság nagy szerepet játszott a székely közgyűlések megszervezésében (körútjaik alkalmával több mint félszáz székely társaságot alapítottak, illetve ezek összefogására létrehozták a Székely Társaságok Szövetségét), de támogatta az állami kezdeményezéseket is. A társaságok munkájának összehangolása nem volt túlzottan sikeres, működésük sem mondható folyamatosnak, de miképpen erre Balaton Petra rámutatott, ezek hatására a századfordulón, különösen 1900 és 1902 között szinte divattá vált a „székely kérdéssel foglalkozni”. Értelmiségiek és politikusok a sajtóban meg röpiratokban tárták fel a székely kérdés elsősorban gazdasági, társadalmi és szociális vonatkozásait (kivándorlás, arányosítás, tagosítás), és rajzolták meg a pusztuló Székelyföld képét, sürgetve az állam közbelépését.³ Erre épülhetett Bernády György diskurzusváltása is, különösen azt követően, hogy a marosvásárhelyi Székely Társaság 90. összejövele alkalmával, 1903 januárjában tiszteletbeli tagjává választotta. Az indoklás szerint erre „különösen a székely főváros javára kifejtett hivatali és közéleti munkássága” miatt került sor, feladatul róva, hogy igyekezzen „ezután is támogatni azokat a fontos érdekeket, melyek e hazarész magyarságának anyagi és erkölcsi emelésében nemcsak lokális, de magyar nemzeti érdekeket is biztosítanak”.⁴ Bernády mellett ugyanez alkalommal szintén tiszteletbeli taggá

választották Molnár Viktor kultuszminiszteri tanácsost, Beksics Gusztáv politikus-publicistát, Rákosi Jenő hírlapszerkesztőt, valamint Bedőházy János tanárt és országgyűlési képviselőt is.⁵ A Társaság sikerét jelezte, hogy az akciót egyébként is támogató Darányi Ignác földművelésügyi miniszter 1902-es székelyföldi körútjának marosvásárhelyi állomásán támogatást ígért, illetve konkrétan 3600 koronával segítette a társaság turisztikai törekvéseit. Ugyanezen látogatás kapcsán Bernády, immár polgármesterként, „érezsteljes szép beszédben mondott köszönetet a miniszternek, mint aki elsőnek ragadta meg az alkalmat, hogy komoly lépéseket tegyen a székely nép megmentése érdekében”.⁶ A látogatás további fejleményeként a Földművelésügyi Minisztérium 1902. június 1-jén, Marosvásárhelyen létrehozott egy székely kormánybiztosságot, amely a négy székely törvényhatóságra (Csík, Háromszék, Udvarhely, Maros-Torda vármegyékre) terjedt ki. A hivatal később székely kirendeltség néven vált ismertté, s nem kevés vitát kavart a helyszín kiválasztása, valamint a miniszteri biztosok személye. 1902 és 1903 között miniszteri biztosként a köztisztviselőben álló Sándor János főispánt nevezték ki, aki Bernády Györggyel is kiváló kapcsolatot ápolt mint belügyi államtitkár, majd később mint belügyminiszter. Őt a Tisza István sógora és politikai bizalmasaként is közismert Sándort Koós Mihály váltotta a kormánybiztosi funkcióban 1903-tól, utóbbi azonban nem tudta oly hatékonyan irányítani és szervezni az ezzel járó feladatokat, továbbá népszerűsége is az elődjénél jóval szerényebb volt.⁷ Ezt követően nem találjuk semmilyen együttműködés nyomát Bernády és a marosvásárhelyi Székely Társaság között. Ez nyilván nem jelent identitásbeli változást, annyi történt csupán, hogy Bernády aktív polgármesteri időszakában más egyesületekben is tevékenykedett, melyek inkább megfeleltek az általa kitűzött politikai céloknak, így a Székely Társaság összejöveteleit mellőzve inkább nagymesterként vezette a Bethlen Gábor szabadkőműves páholy gyűléseit, illetve az Iparos Polgári Egylet, Városszépítő Egylet stb. elnöki teendőit igyekezett ellátni.

Mindezektől függetlenül Bernády polgármestersége időszakában a hivatalos kommunikáció szintjén nem jelent meg hangsúlyos módon a város székely identitásának kérdése az úgynevezett „hivatalos” közléseken túlmenően, amelyekben a település – a szabad királyi városi jogállás kiemelése mellett – továbbra is székely fővárosként határozta meg önmagát. Ez a jelenség mindenekelőtt a városszerkezetet meghatározó építkezések, elsősorban a közismert szecessziós épületek kapcsán jelentkezik, amelyek egyértelműen Bernádyhoz kötődnek. Ezek közül az egyik első vállalkozás a Városháza volt. Ennek építtetését polgármesteri programjában Bernády nem nevezte meg, viszont elődje már kezdeményezett egy új városháza felépítésére vonatkozó tervet, amelyet a belügyminisztérium el is fogadott, így mondhatni korábról tervbe vett megvalósításról van szó. Mind a helyszínről, mind a teljes koncepcióról igen határozott véleménye volt. Komor Marcell, a tervezők egyike visszaemlékezésében is megerősíti ezt, a helyszemléltől a kivitelezésig gyakorlatilag együtt dolgoztak a polgármesterrel, míg sikerült kialakítani az új városcentrumot, „amely előkelőségével, artisztikumával és praktikus elrendezésével ritkítja párját”.⁸ A stílusjegyek szempontjából az új szecessziós-magyaros vonal meghonosítása is ennek köszönhető. Bár erről az egyik érintett, Csizsár Lajos építész, a Városháza kivitelezője kicsit másképpen vallott: „A helyre is emlékszem, ahol több mint egy óráig folyt Bernádyval az eszmecsere [...] Szó volt a város különböző középület-szükségletéről. A városháza építésére szánt terv pályázata már meg volt, az I. díjas terv a kecskemé-

ti városházára emlékeztető épületben, és az udvarból kiemelkedő toronnyal. »Én Vásárhelyből nem székely, európai várost akarok«, mondta beszédünk folyamán Bernády, a tettere vágó ifjú polgármester. »Igen – feleltem – lehet európai jellegű a civilizáció eszközeivel, de például felépíti ez a székely főváros, az egyébként kicsiny (akkor 13 ezer lakosú) vidéki, amellet szegény város az Európában és szerte a nagyvilágban igazán nemes anyagából – faragott kőből épített épületek egyik változatát a maga pénztelenségében egyszerű olcsó módon, s ha idejön egy európai megnézni a mi épületünket, csak legföljebb egy pislantásra fogja méltatni s fog tovább menni, mondván – hisz ezt, ehhez hasonlót én ezer változatban láttam szerte a nagyvilágban, és nem szívesen fogja megvenni a róla ábrázolt képeslapot az átutazó. De a mi nemzeti külön sajátos modorinkban ha építünk, ami a szívünk vágyának is megfelel: nemcsak mi fogjuk élvezni, hanem az erre vetődő idegen is megáll és részleteiben is végig hordozza rajta a szemét. – Hisz nemcsak önálló magyar irányú építő stílusunk, melyből Lechner építés egész iskolát teremtett, hanem ott vannak a renaissance emlékei, melyek sokkal színvonalasabbak, mint a német által teremtett hideg irányzat.« Az én ifjú egyéni szavaim mélyen bevésődtek Bernády lelkébe s a városházát így tervezette át Lechner irányzatára és a Kultúrházat régi magyaros népi emlékeink, sajátos alakjainak részleteivel.⁹ Valóban, az 1905-ben kiírt pályázat nyertesei, Komor Marcell és Jakab Dezső a kormány által előnyben részesített neobarokk pályaművet nyújtottak be, mely a kivitelezés során mind alaprajzában, mind megjelenésében átalakuláson ment keresztül. Csiszár Lajos vélt vagy valós ötlete alapján, Bernády javaslatára, a tervezők a barokk építészetből áttemelt homlokzattagoló elemeket a lechneri magyaros szecesszió nyelvezetére cserélték, néhány esetben a helyi reneszánsz építészet formavilágát is beemelve.¹⁰ Ennél is hangsúlyosabb, stílusidentitás szempontjából meghatározóbb besorolású a Városháza mellett található, Bernády legnagyobb megvalósításaként emlegetett Kultúrpalota. Ennek építéstörténetétől, illetve részletes bemutatásától szintén eltekintünk, hiszen azt már sokan megtették. 1913-ban, amikor átadták a Kultúrpalotát a belső díszítésekkel egyetemben, a *Magyar Iparművészetben* megjelent írásában az ekkor főispánként tevékenykedő Bernády már visszaemlékezőként közölte gondolatait. Bernády elgondolásában érdekesen vegyült saját liberális-demokratikus felfogása a koalíciós kormánynak imponáló magyar szupremácia-gondolattal, ugyanakkor az építészeti stílusra is megvolt a megfelelő ideológiai magyarázat. A magyar parlamentben ugyanis 1902-től támadás indult a lechneri szecessziós és magyaros stílus ellen. A klikkharcokat vezető Alpár Ignác és szövetségesei a lechneri iskola pályaterveit a fővárosból vidékre szorították ki, ahol egyébként is a politikai válságok által feltüzelt nacionalista érzület dominált. Ennek hívei számára a nemzeti karakter minden valós vagy vélt megnyilvánulása megkülönböztetett fontossággal bírt, kiváltképp ha az adott település közel esett egy-egy nemzetiségű vidékhez. Bernády számára így a már bevált szecessziós stílus úgymond kapóra jött, a Városháza tervezésekor már szintén bevált építészpárossal. Ugyanakkor az említett stílusirányzat híven jellemezte a marosvásárhelyi politikai életre általánosan jellemző ellenálló magatartást is.¹¹ Ennek szellemében Bernády szerint „a marosvásárhelyi Közművelődési Háznak a magyar történetből és a székely népmondákból merített tárgyú képző- és iparművészeti remek kincsházának kell lennie, hogy az abban elhelyezett intézményeknek a tudós és írástudatlan, a hatalmas és alacsony sorsban lévő, a gazdag és szegény előtt egyaránt nyitva kell lenniök, s hogy ez intézmények révén kell annak az elvá-

lasztó falnak a lerombolására az első csákányütést megtenni, amely a magyar társadalmi osztályokat elkülöníti s a magyarság megerősödésének alapját képező egységes demokratikus magyar társadalom szervezését lehetetlenné teszi”.¹² Bernády ugyanakkor büszkén állapította meg, hogy munkásságának köszönhetően „Maros-Váráshely azzá kezdett lenni, aminek régen már nevezték: Székelyföld fővárosává”.¹³

És valóban, a magyar kulturális és politikai élet kortárs és történelmi nagyjait felvonultató művészeti alkotásokban külön, hangsúlyos helyet kaptak a szecessziós stílusirányzatban megvalósított, székely történeti és hagyományvilágból inspirálódott elemek is. Ezek közül a legszembetűnőbbek az előcsarnokban alkalmazott falfestések, a székelykapuk motívumaiból is inspirálódó díszítések, valamint a szintén itt található falképek. Körösfői-Kriesch Aladár művei a nagyterem bejáratával szemben állva, az attól balra látható *Székely mesemondás* címet viselő freskón átható színű, világoskék ruhában, átszellemülten az ég és föld között közvetítő mesemondó alakja látható. Az alakok a városi legendárium szerint, valós személyekről lettek mintázva: a férfialak Vida Károly csizmadiamester, illetve a székely ruhás férfialak ifj. Ugron Gábor főispán, a mesemondót hallgató kék ruhás hölgy Bernády György második felesége, a mögötte mezítláb álló, összekulcsolt kezű, szintén kék ruhás kislányban pedig Bernády örökbe fogadott lányát örököltette meg a művész.¹⁴ Ennél beszédesebb kompozíció a *Tálatosok* címet viselő falfriskó, melyet vélhetően Ipolyi Arnold *Magyar mythológia* című munkája inspirálhatott, amelyben a történetíró a *Csiki székely krónikát* is forrásként használta, így a festményben megjelenő alakok a székely–hun mondavilág szerint Attila tanácsadói, akik az isteni és a földi világ közvetítői. Ugyanezen látványvilág köszön vissza a Kultúrpalota reprezentációs céljait szolgáló Tükörteremben is, melyet Toroczkai Wigand Ede iparművész egyszerűen „Csaba-teremnek” nevezett. Ez többek között az üvegablakok hun–magyar mondavilágát idéző történetrészleteinek köszönhető (pl. *Csaba bölcseje, Réka asszon sátorokertje, Réka asszon kopolafája* stb.).¹⁵

Megnyilatkozásai és írásai találóan tükrözik azt a változást, amely a saját politikai pályáját meghatározta. Vagyis Bernády György polgármestersége első nyolc évében tartózkodott a nagypolitikai kérdésektől, állásfoglalástól. A megválasztását követő időszakban csupán adminisztrációs kérdésekkel, városfejlesztéssel, valamint szakpolitikai problémákkal foglalkozott, a törvényhatóságban sem engedélyezte a pártpolitikai megnyilvánulásokat. A koalíciós időszak végére kezdte ismét foglalkoztatni Bernádyt a pártpolitizálás gondolata, és egy rövid Kossuth-párti kitérőt követően részt vett a Nemzeti Munkapárt városi szervezétének megalakításában, ahol előbb csak tagként szerepelt, majd 1911 januárjában átvette annak vezetését. Mindez vélhetően azért is történt, mert váltani szeretett volna az immár tíz éve tartó polgármesteri tevékenységéről, mely törekvése támogatókra talált a nagypolitika köreiből, így 1913. január 11-én már Marosvásárhely városi főispáni tisztségébe iktathatták. Hamarosan a kereskedelemügyi minisztertől is megbízást kapott, aki 1912. december 31-től Székelyföld iparfejlesztési miniszteri biztosává nevezte ki. Így a kormánytól kapott többretű feladatai immár túlmutattak a városon. Ebben a kontextusban lehet értelmezni írását is, vagyis főispánként (mint a kormány képviselője) nem térhetett el a kormánypárt retorikájától, mely elsősorban a magyar szupremáciát hirdette, alárendelve ennek a „székely kérdést”. Bernády elsősorban emiatt utasította el a választójog kiterjesztését: „Nézzünk körül székely fővárosunk szomszédságában,

magunk körül láthatjuk azokat az elemeket, melyek idegen nyelvvel, idegen gondolkozással más államok fele gravitálnak. Ezeknek adjunk választói jogot?” – tette fel a kérdést az egyik gyűlésen. A vezető politikai körök felfogását annyiban kívánta árnyalni, hogy a választójogot ugyan kiterjesztette volna a munkáságra, de számára így is komoly dilemmát jelentett a saját demokratikus felfogásának és a magyar hegemonia fenntartásának összeegyeztetése.¹⁶ Ez magyarázza főispáni időszakának a székely identitásra vonatkozó retorikáját. Emellett, immár székelyföldi miniszteri biztosként, kötelessége volt valamiféleképpen viszonyulni a székelyföldi lakossághoz. A budapesti, de főleg a székelyföldi vendégek tisztelettevése a beiktatáson nem volt véletlen, Bernády pedig miniszteri biztosként elmondott programbeszédében ígéretet tett a régió fellendítésére: „A belém helyezett bizalmat meghálálendő, de azért is, hogy székely véreimnek bármilyen kis mértékben is hasznára lehessenek, ezen megbízatásom keretében is becsületes, komoly munkát akarok végezni. Tudatában vagyok annak, hogy ezen megbízatással kapcsolatosan előttem az idő szerint ismeretlen téren kell majd mozognom, érzem erőim gyöngeségét, sejtem az akadályokat, nehézségeket, ismerem az alapvető munkás szerepének hálátlanságát, de ha Isten segítségével, az Önök és székely véreim támogatásával a legparányibb eredményt is sikerült éretnen is felmutatnom, bőven megleszek jutalmazva.”¹⁷

Iparfejlesztési miniszteri biztosként 1913. március vége és május eleje közötti, tájékozdó jellegű székelyföldi körútja során megfordult Gyergyószentmiklóson, Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen és Székelyudvarhelyen, ahol meglátogatta e városok ipartelepeit, és meghallgatta az ipartársulatok kívánságait. 1913 júniusában újra a székely megyékbe látogatott. E kiszállásai során igyekezett gyakorlati téren is tenni a vidék felzárkóztatása érdekében: megalakította a székelyudvarhelyi fazekas termelő- és értékesítő szövetkezet, segélyezte az árvíz sújtotta iparosokat, előmozdította a bányászati kutatásokat, a szerzett tapasztalatokról, javaslatairól pedig emlékiratot terjesztett fel a kereskedelemügyi miniszternek.¹⁸ Az első világháború kitörése nem csupán miniszteri biztosi munkájának lendületét torpantotta meg, hanem további fejlesztések sem váltak lehetővé, illetve újabb kihívásokkal kellett szembesülnie.

1916. augusztus 27-én Románia hadat üzent a Monarchiának, melynek következtében rövidesen Székelyföld és Dél-Erdély magyar lakossága menekülésre kényszerült. A polgári lakosságot a tervek szerint a szomszédos megyékbe kellett átköltöztetni: a Csík vármegyéből érkező menekülteket Maros-Torda vármegyébe és Marosvásárhelyre irányították. Miután ezek a területek képtelenek voltak a nagyszámú menekültet fogadni és megfelelően ellátni, továbbirányították őket. A harcok alatt Marosvásárhelyen Bernádynak a menekültek ellátása mellett a lakosság nyugalmáról is gondoskodnia kellett. Erre az időszakra később Bernády így emlékezett: „A székelység gazdasági, ipari és kereskedelmi megerősítése érdekében annyi meleg szeretettel, oly sok jóakarattal beindított akció a mind újabb és fokozottabb áldozatokat követelő háború és az ezzel kapcsolatosan folyton gondterhesebbé váló életviszonyok és állandóan fokozódó aggodalmak következtében holt pontra jutott s ezzel egyidejűleg elszakadt az a fonal is, amely engem a székely nép nagyobb tömegeivel közvetlen összeköttetésbe hozott. A háború folyama alatt reánk zúduló sorscsapások azonban végtelen szomorú körülmények között nemsokára ismét összehoztak engem a székely nép tömegeivel, de akkor már nem én kerestem testvéreimet békés otthonukban fel, hanem ők jöttek rangra, társadalmi állásra, élethivatásra és vagyoni helyzet-

re való tekintet nélkül megszámlálhatatlan tömegekbe verődve, szülőföldet és otthont elhagyva, úzve és hajtva, emésztő gonddal és mélységes fájdalommal eltelve földönfutókként mi hozzánk.¹⁹ A menekültek élelmezéséhez a város számos pontján kényszerkonyhákat állítottak fel, amelyek naponta 12 000 főt is elláttak. Emellett megalakult a kincstári vásárlóbizottság, amely a menekültek javait vásárolta fel, általában nyomott áron. A belügyminisztériumi felterjesztésében Bernády a román támadás előtti egységes árak bevezetését ajánlotta, a visszaéléseket azonban nem sikerült megfékezni. A visszaélők nagyrészt a felvásárló katonatisztek voltak, akik a nagy mennyiségre való hivatkozással szemre értékelték az állatokat, s jóval áron alul fizették ki azokat. Mindezekért a visszaélésekért Bernádyt tették felelőssé, s minden bizonnyal emlékeztek erre a két világháború közötti Székelyföld lakói.²⁰ A világháborús időszakban természetesen nem állt módjában foglalkozni megítélésének kérdésével, ráadásul főispáni tevékenysége 1917 júniusában véget is ért, nem sokkal a Tisza-kormány bukását követően.

Pályát váltva, a Zabolai Faipari Részvénytársaság igazgatósági tagja, illetve annak ügyvezetője lett. A Mikes-féle erdővállalat már a világháború idején foglalkozott fakereskedéssel. Fő felvásárlói a romániai gazdasági és politikai elit érdekeltségébe tartozó vállalatok voltak, amelyekkel szintén Bernády üzletelt. Emiatt gyakori útjai voltak Bukarestbe, ahol személyes kapcsolatokat alakított ki a Román Királyság főbb kormányzati embereivel. Kapcsolathálójába olyan személyek tartoztak, mint néhány későbbi miniszterelnök: Alexandru Averescu, Alexandru Marghiloman, Take Ionescu, Octavian Goga, Iuliu Maniu, valamint Arthur Văitoianu tábornok. E kapcsolatok később, a két világháború közti időszakban igencsak hasznosnak bizonyultak.

Az impériumváltást követően teljesen új lendületet adott Marosvásárhely politikai életének Bernády György hazaérkezése Budapestről 1919 júliusában. Azonnal bekapcsolódott a helyi politikai szervezkedésekbe. Három röpiratot adott ki, kettőt 1920 májusában (*Emlékirat és Nyílt levél*), valamint egyet ugyanazon év júliusában (*Előterjesztés a magyar tisztviselők és ügyvédek eskütétele tárgyában*). Összességében röpirataival Bernády célja egy szűrőpróba volt az erdélyi magyar közvélemény felé annak kipuhatolására, hogy elkezdődhet-e a legitim politikai szervezkedés. Kísérlete kudarcot vallott, ugyanis a közvélekedés nem támogatta törekvéseit, gyanakodva figyelték a bukaresti kapcsolatépítéseit. Ez főleg 1920 novemberében derült ki Sepsiszentgyörgyön, ahol hazaárulónak bélyegezték Bernádyt, amiért szót emelt a románokkal való együttműködés és a parlamenti képviselőlet érdekében. A *Bernádynak a székelyek a szemébe mondták, hogy hazaáruló*²¹ címmel megjelent beszámoló vélhetően évekre meghatározta a székelyföldiekkel való viszonyát, legalábbis a későbbi levelezéseiből ez derül ki. Ekkor ugyanis már a trianoni békeszerződést aláírták, azonban a magyar parlament még nem ratifikálta azt, s a korszak közhangulatára is jellemző volt a kiváró álláspont. Emellett pedig a székelyek nagy része is elsősorban Kolozsvárról várta a kezdeményezést, ezért nehezményezték Bernády marosvásárhelyi szervezkedését. Természetesen ugyanezen időszakban szimpátiára is szert tett, látványosabb gesztusára 1921. május 23-án került sor. Ez a nap akkoriban Románia hivatalos ünnepének számított. Bernády díszmagyarban jelent meg „az ősi székely városnak tanácsa előtt”, és beszédet mondott a magyar és román állampolgárok közti megbékélésről.²² Hasonló gondolatokat fogalmazott meg 1922 márciusában képviselőként a román parlamentben, ahol szűzbeszéde szintén

megosztotta a közvéleményt. Politikai tevékenysége és megnyilatkozásai miatt a román titkosrendőrség nyilvántartásában Bernádyt a „kemény irredenta” csoportba sorolták, míg a többi helyi (marosvásárhelyi) közszereplő vagy egyesület legfeljebb „sovíniszta” minősítésben szerepelt.²³

Ugyanakkor, az időközben megalakult romániai Országos Magyar Párt vezetőségében, Jósika Sámuel halálát követően, potenciális elnökként tekintettek Bernádyra. Megválasztására végül mégsem került sor, de támogatókra talált a Bánságban, Partiumban és Székelyföldön is. Erről tanúskodik 1924 nyarán megtett korteskörútja, amely Lugos, Temesvár, Arad, Zabola, Gyergyószentmiklós, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Brassó, Székelyudvarhely, valamint a nyárádszeredai választókerület településeit érintette. Végeredményben visszalépésének, továbbá igencsak zavaros körülményeknek köszönhetően alulmaradt Ugron Istvánnal szemben az Országos Magyar Párt elnökségéért folytatott versengésben. Ez látszólag komoly önvizsgálatra készítette, és 1924 szilveszter éjszakáján terjedelmes nyílt levelet írt „székely testvéreinek” címezve, címzettjeit név szerint is említve: Görög Joachim és T. Nagy Imre Csík, Ferenczy Géza meg Vajna Miklós Háromszék, Pál István és Sz. Szakáts Péter Udvarhely, Abos József meg Agyagássy Károly Maros-Torda vármegyéből. Hosszas magyarázkodás után kérdését a következőképpen fogalmazta meg: „mi az oka és alapja annak a gyűlöletes ellenszenvnek, amelyet annak a székely népnek részéről kell minduntalan fájdalmasan észlelnem, amely népnek gazdasági, ipari, kereskedelmi és kulturális felemelése és megerősítése érdekében egy emberöltőn át önzetlenül dolgoztam, amely nép gyermekeinek érdekében még a legnagyobb áldozattól sem riadtam vissza, s amely népnek sok tízezerre menő tömegei olyan meleg hálával eltelve búcsúztak még nem is egy évtizeddel ezelőtt tőlem?”²⁴ Leveleire elsőként Görög Joachim gyergyószentmiklósi apátplébános válaszolt, megnyugtatóan közölte, hogy a „te neved a székely nép és a becsületes munka minden igaz embere előtt már fogalom volt. Rólad beszéltünk a népgyűléseken és téged mutattunk be az iskolákban a serdülő ifjúságnak követendő példaképpen. [...] Csak a javát akartad a te népednek, ebben pillanatig sem kételkedtünk s épp ezért »a székely nép gyűlöletes ellenszenvéről« beszélni teljesen alap nélkül való képzelődés és rémlátás.”²⁵ Ugyanakkor hozzátette, hogy „Te nem lettél volna előttünk nagyobb a Magyar Párt elnöki székében, mint amekkora ma vagy – nem lesz ez kisebb a csatavonalban, mint az elnöki székben lettél volna.”²⁶ Hasonlóképpen vélekedett Agyagássy Károly is, aki hangsúlyozta, hogy „válaszom oda alakul ki, hogy a székely nép nem viseltetik irányodban »gyűlöletes ellenszenvvel«, mert erre semmiféle okot nem szolgáltatnál. Erős meggyőződés, hogy ellened kialakított véleményét mielőbb meg fogja változtatni, ha te az általam javasolt módon nagy munkaerődet a magyarság ügyének szenteled.”²⁷ T. Nagy Imre pedig egyenesen a „székely virtus” kiemelésével magyarázta választát: „Mindezeket összevetve, én úgy képelem, hogy nem kis része volt a székelyek iránti elkeseredésednek az az ősi székely virtus, mellyel lábuknál fogva szoktuk visszarántani azokat a véreinket, kik közülünk kiemelkedni látszanak.”²⁸ Lényegében hasonló érveket soroltak Pál István és Székely Béla, akik nagyon rátapintottak a lényegre: „az udvarhelymegyei székelység sem gyűlölettel, sem ellenszenvvel nem viseltetik Irántad, sőt mindazok, akik ismerik azt az ernyedetlen és önfeláldozó munkát, amellyel Marosvásárhely városát, nem is egészen két évtized alatt, kis városias jellegből minden tekintetben a kultúra magas színvonalára emeléd, és ismerik azt az áldozatot, amelyet általában

a székelységért hoztál [...] Hogy az Országos Magyar Párt elnöki székének legutóbb történt betöltése alkalmával még sem támogathatta jelöltségedet, annak okai legnagyobb részben Rajtad kívül állók.”²⁹ Lényegében elmondható, hogy Bernády megválasztásának kudarcáért nem a székelység támogatásának hiánya okolható, ennek lényegét kortársa, Gyárfás Elemér fogalmazta meg a legtalálóbban: „...Bernádyt felülről mindkét oldalon valósággal kijelölték az élre.” Tehát Bernádyt mind a magyar, mind a román kormány támogatta (kijelölte) az elnökválság alatt. Hogy nem lett elnök, az Gyárfás szerint annak köszönhető, hogy a közvélemény szereti azt az illúziót, hogy vezetőit saját maga választja, és nem kijelölik a felsőbb hatalmak. Bernády személye túl megosztó volt ahhoz, hogy elnök lehessen.³⁰

Mindazonáltal elnökségi tagként, képviselőként az 1927-es kilépéséig meghatározó tagja volt az OMP-nek. A román Nemzeti Liberális Párttal való tárgyalásainak és jó kapcsolatainak köszönhetően, 1926 és 1929 között ismét Marosvásárhely polgármesteri székébe ülhetett. Ezt megelőzőleg a választási kampányként a helyi magyar sajtóban megjelentek Bernády üzenetei. Buzdító jelleű, szavazatszerzést célzó szövegeiben Bernády a közhelyek ismételtetésétől sem riadt vissza. „A magyar ügy”, a „döntő órában” leadott szavazat, a „magyar nemzeti” érdek hangsúlyozása mind ide tartozik, azonban a kampány során nem történt utalás a város „székely identitására”. De polgármesteri beiktatásakor, magyarul és románul is elhangzott beszédében már az „ősi székely város tanácsáról és polgárságáról” szölt, mondandóját az uralkodó dicsőítését követően pedig így zárta: „Éljen, viruljon és fejlődjék a haza és ezen ősi székely város” (románul: „Să trăiască, să înflorească și să dezvolte Patria și acest oraș săcuesc strămoșesc!”).³¹ Bár Bernády második polgármestersége nem hozott komoly eredményeket, jelentősége nem mérhető a világháború előtti teljesítményéhez, de ne feledjük, ekkor gyorsan meg kellett tanulnia az új közigazgatási törvény előírásait, felmérnie azt a minden bizonnyal szűkebb mozgásteret, mint ami addig rendelkezésére állt, akár az érvényes jog értelmében. Személyes kapcsolatai meghatározták politikai irányelveit, ennek alapján megjelölhetők azok a helyi és országos kulcsfigurák, akiknek támogatását élvezte, és amikor ezekkel szakított (az OMP-ből történt kilépéssel stb.), ez polgármestersége végét is jelentette. Viszont önmagában is szimbolikus eredménynek számított, hogy az 1920 és 1940 közötti periódusban, magyar nemzetiségűként betölthette ezt a tisztséget. Bukását követően ezt így értékelte „Marosvásárhely város a székelyek fővárosa, magyar jellegének védelme érdekében határoztam el magamat a további, évtizedeken át elfoglalt és az én egyéni ízlésemnek inkább megfelelő álláspontom feladására!”³² Utóbbi megfogalmazása az 1930-as évek első részében igencsak sűrűn előbukkan, és egy többé-kevésbé jogos sértődöttségéből fakad. Bernády úgy érezte, hogy miután megszűnt OMP-tagsága, a városi szervezet gyakorlatilag megfosztotta a települést attól a lehetőségtől, hogy magyar nemzetiségű polgármestere legyen. Még azt a véleményt is megkockáztatta, hogy ezzel „a napirendre került székely autonómia” kérdését is elszalasztották. Politikai ambíciójának folytatásaképp megalakította a Magyar Polgári Demokrata Blokkot, amely rövid, mindössze hároméves tevékenysége alatt lényegében visszacsatornáztta Bernádyt az OMP-be. Addig is Blokkjának egyik vállalt célja, szerény sikereket elérő regionális jellegű pártként, hogy ismét magyar városvezetés legyen, és „megalkuvás nélkül minden alkalommal minden tőle telhetőt a legmesszebbmenő készséggel meg kell tennie a tekintetben, hogy Maros-Vásárhely városának

magyar jellege és a Székelyföldre való tartozandósága a lehető legpregnansabb módon kidomboríttassék”.³³ 1933 júniusában Bernády pártja közleményben jelentette be megszűnését, illetve egybeolvadását az Országos Magyar Párttal, melyet követően megtörtént a volt polgármester ünnepélyes visszafogadása. Bernády ez alkalommal elmondott beszédében Marosvásárhely jövőjéről tett hitet: „Ezt a várost sokan a túloldalról nem akarják magyar városnak tekinteni, pedig ennek a városnak rendkívüli szerepe lesz, az előbb-utóbb végrehajtandó székely autonómia keretében. Komoly aktivitást kell kifejejteni ennek az autonómiának az előkészítésére és dokumentálni, hogy a székelyföld kulturális vezetésében döntő szerepe van, volt és lesz Marosvásárhelynek.”³⁴ E kijelentését már politikailag súlytalan utolsó éveiben is vélhetőleg komolyan gondolta. 1935 márciusában, a romániai Országos Magyar Párt marosvásárhelyi intézőbizottsági gyűlésén a korszakra jellemző antiszemita és fokozódó magyarellenes hangulatban azt tanácsolta, hogy kisebbségi panaszokkal előbb a királyt kell megkeresni, s csak azt követően érdemes a genfi Népszövetséghez fordulni. Beszédét ezzel zárta: „utoljára említem, de első helyre tartozik: a székelyföldi kulturális autonómia. Ezzel nekünk tartoznak a mi román testvéreink és ezért nekünk harcolnunk kell.”³⁵ 1936 végén vett részt utoljára a kolozsvári fórumon, hiszen ekkor előrehaladott kora miatt már nehezebbé esett az utazás. Ettől függetlenül részt vett az OMP bizottsági vitájában, melynek során a székely autonómia követelésének a lehetőségét tárgyalta a pártvezetés. Két álláspont bontakozott ki: az egyik (Hinléder Fels Ákos által képviselt) szerint az autonómia követelését nem kell hangoztatni mivel „az nemzeti életet nem jelent”, és „egy generálisabb megoldásnak vágja el az útját”.³⁶ Nyilvánvalóan a revízióra gondolt. Vele szemben pedig Bernády fogalmazta meg véleményét, miszerint „az autonómia követelése nem foszt meg jogainktól, sőt ellenkezőleg, azokhoz juttat, ezért ezt követelni kell még azért is, mert a nemzetközi törvény alapján is megillet.” Az Intéző Bizottság végül úgy döntött, érdemes a „székely autonómia” követelését felterjeszteni, és ezt a feladatot az elnökségre bízta.

Bernádyt a jelek szerint felzaklatta az, ha „fogadott” városának székely identitását megkérdőjelezzik. Bár ő ezt a „székely” jelzőt főleg politikai indíttatásból használta, mégis szóvá tette, ha más becsmérően nyilatkozott ez ügyben. Jó példa erre azon eset, amikor egyenesen Makkai Sándor református püspökhöz fordult, az *Erdélyi Fiatalok* 1934-es nyári számában megjelent, Marosvásárhelyről szóló, álnéven írt riportja kapcsán. Bernády ennek egyes pontjait kifogásolta, és „magyar nemzeti szempontból veszedelmesnek” minősítette. A cikk nyitómondata így hangzik: „Marosvásárhely: székely főváros. Legalább is ez a köztudatban átment elnevezése. Jó adag akarat kell hozzá, hogy elfogadható legyen. *Városnak ugyan város, de székelynek a Brassó, és a Regát felé néző Csík, Háromszék és Udvarhelyhez képest nem eléggé, jóformán nem is székely, főnek meg éppen nem főváros.*”³⁷ (kiemelés F.J.) Az ügyet László Dezső, a lap szerkesztője igyekezett elsimítani, aki levelében kiemelte, hogy „ha a város székely jellegének tagadását tekintjük, az egész cikk intenciójából az jön ki, hogy egy székely alapítású város, mostani vezetése mellett nem tudja tradicionális székely karakterét megmutatni. [...] Ez az állítás nem tagadja meg a város székely jellegét, csupán azt mondja, hogy a többi székely vidékhez képest Marosvásárhely veszítette el a legjobban a székely jellegét. Ez Marosvásárhely nagyobb város mivoltából természetszerűleg következett is. [...] Mi tehát sem azt nem mondtuk, hogy Marosvásárhely nem székely alapítás, sem azt nem, hogy nem székely város,

csupán annak a megdöbbenésnek adtunk kifejezést, hogy mennyit veszített a város székely jellegéből.”³⁸ Arra vonatkozólag nincs információnk, hogy sikerült-e az egykori polgármester kedélyét megnyugtatni, viszont az *Erdélyi Fialatok* – generációs különbségekből fakadó – bátrabb nyelvezete már nem találkozott az egykori hagyományos, a Monarchiában szocializálódott modorral, melyhez Bernády szokva volt. Összegezve tehát: Bernády számára – akit még életében a „székelység Ibsenjeként” emlegettek, és egyéb szuperlatívuszokkal halmoztak el – a székely identitás kérdésköre gyakorta csupán politikai eszköz volt, egy olyan eszköz, amelyet sem származása, sem politikai szocializációja révén nem érezhetett teljesen a magáénak. Több évtizedes marosvásárhelyi tapasztalata viszont megtanította ennek jó érzékkel való használatára.

■ JEGYZETEK

1. Bernády György dr: *A Marosvásárhelyi Közművelődési Ház*. Magyar Iparművészet 16. (1913) 10. sz. 395–398.
2. Székely Lapok 1902. március 9.
3. Balaton Petra: *Székelykérdés, Székely Kongresszus, Székely akció*. In: Bárdi Nándor – Pál Judit (szerk.): *Székelyföld története*. 3. köt. 1867–1990. MTA BTK-EME-HRM, Székelyudvarhely, 2016. 172–173.
4. Arhivele Naționale ale României, Direcția Județeană Mureș (továbbiakban ANDJ MS - Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Igazgatósága): Fond Personal Bernády György, dos. 3/1–2. f.
5. Székely Lapok 1903. január 29.
6. Székely Lapok 1902. október 30.
7. Balaton Petra: i. m. 173.
8. Oniga Erika (szerk.): *A marosvásárhelyi Kultúrpalota 1908-1913*. Maros Megyei Múzeum, 2013. 15.
9. MTA Kézirattára, MS 10.292. Csizsár Lajos emlékiratai 2. Marosvásárhelyi emlékek (Marosvásárhely tréfái). 13-17. f.
10. Gál Zsófia: *Párhuzamos látomások. Kolozsvár és Marosvásárhely középületei a századfordulón*. In: Fazakas László – Ferenczi Szilárd – Fodor János – Gál Zsófia: *Minta és felzárkózás. Kolozsvár és Marosvásárhely fejlődéstörténetének összehasonlítása Szvacsina Géza és Bernády György polgármestersége idején*. Iskola Alapítvány Kiadó – Lector Kiadó, Kvár–Mvásárhely, 2021. 161.
11. Fodor János: *Bernády György*. Politikai életrajz. Lector Kiadó – Erdélyi Múzeum-Egyesület – Dr. Bernády György Közművelődési Alapítvány, Mvásárhely–Kvár, 2017. 68.
12. Bernády György dr.: *A marosvásárhelyi Közművelődési Ház*. Magyar Iparművészet 16. (1913) 10. sz. 396.
13. Uo.
14. Fodor János: i. m. 105.
15. Oniga Erika (szerk.): i. m. 18.
16. Fodor János: i. m. 158.
17. Székely Napló 1913. január 12.
18. Balaton Petra: *A székely akció története, 1902–1914 . Állami szerepvállalás Székelyföld felzárkóztatására*. PhD értekezés, Debreceni Egyetem, BTK, 2006. 193–194.
19. Ellenzék 1925. január 17.
20. Uo.
21. Keletmagyarország 1920. november, 15.
22. Körösvidék 1921. május 31.
23. Egry Gábor: *Etnicitás, identitás, politika. Magyar kisebbségek nacionalizmus és regionalizmus között Romániában és Csehszlovákiában 1918-1944*. Napvilág Kiadó, Bp., 2015. 309.
24. Ellenzék 1925. január 17.
25. Ellenzék 1925. január 17. 3.
26. Uo.
27. Ellenzék 1925. január 18. 3.
28. Ellenzék 1925. február 1. 4.
29. Ellenzék 1925. január 22. 3.
30. Gyárfás Elemér: *Az első kísérlet. Az Averescu-paktum előzményei, megkötésének indokai, szövege, módosításai, következményei, felbomlása és tanulságai*. Lugos, 1937. 56.
31. ANDJ MS, Fond Personal Bernády György, 50/1926. sz. 5.f.
32. A Ma 1930. január 5.
33. A Ma 1930. december 16.
34. Reggeli Újság 1933. július 13.
35. Erdélyi Lapok 1935. március 9.
36. György Béla: *Iratok a Romániai Magyar Országos Párt történetéhez*. ProPrint–EME, Csíkszereda–Kvár, 2003. 194.
37. Erdélyi Fialatok 1934/nyár, 52.
38. Maros Megyei Múzeum Levéltára, Bernády-hagyaték, C.VIII.2 doboz, 6549/8.